

В. Царенко,
*викладач кафедри теорії та історії держави і
 права Національної академії Прикордонних військ
 України імені Богдана Хмельницького,
 м. Хмельницький*

РОЛЬ І МІСЦЕ ПРАВОВОГО САМОВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ПРАВОСВІДОМОСТІ ВОІНІВ-ПРИКОРДОННИКІВ УКРАЇНИ

Питання підвищення рівня правосвідомості і правової культури воїнів-прикордонників в сучасних умовах реформування та розвитку Прикордонних військ України набувають особливої актуальності.

Самовиховання є обов'язковим елементом системи формування особистості. Відсутність опори на самовиховання знижує можливості процесу правового виховання. **Самовиховання – обов'язковий елемент системи виховання** дорослих людей. Ніхто не може створити людину такою, якою вона вперто не хоче бути. Як говорять в педагогіці – важливо перетворити людину із об'єкта виховання в його суб'єкт, в співучасника і головну зацікавлену особу у своєму удосконаленні¹.

Категорію правового самовиховання військовослужбовців строкової служби ми розуміємо: по-перше, як детерміновану вимогами сучасного українського суспільства, і характером військової служби, цілеспрямовану, організовану, активну, систематичну діяльність по формуванню і розвитку позитивних і усунення негативних якостей особистості; по-друге – як засіб підвищення рівня правової свідомості і правової культури, винятково для правового самовдосконалення. Нас цікавлять особливості правового самовиховання військовослужбовців строкової служби як система самостійних зусиль особи, спрямованих на вироблення правових знань, переконань, потребу в правомірній поведінці і правову активність.

Підвищення ролі правового самовиховання у правовому вихованні військовослужбовців строкової служби можна пояснити рядом причин, у числі яких першорядне значення має той факт, що діяльність Прикордонних військ України в нових умовах безпосередньо спирається на правове регулювання, що потребує цілком нового обсягу правових знань військовослужбовців. Самостійне вивчення нормативного матеріалу стає найважливішим елементом у формуванні правової свідомості і правової культури військовослужбовця строкової служби Прикордонних військ України.

Кінцева мета правового самовиховання воїнів-прикордонників розглядається як перетворення зовнішніх нормативно-правових вимог у внутрішні потреби і погляди особистості, соціально-правових цінностей - у особистісні ціннісно-правові орієнтації, керуючись якими військовослужбовець визначає характер своєї поведінки, забезпечує стабільність їх життєвої позиції.

Внаслідок правового самовиховання передбачається виробити звичку самостійно оцінювати свою поведінку, порівнювати її із еталонною. Соціальна цінність самовиховання в системі правового виховання полягає в тому, що завдяки йому військовослужбовець намагається не допустити порушення правопорядку і військової дисципліни, набуває суспільно-корисних орієнтацій, підвищує рівень правосвідомості і правової культури, виробляє звичку правомірної поведінки.

Правове самовиховання - вольовий за своєю природою процес. Для підвищення правосвідомості і правової культури треба ставити для вирішення конкретні цілі і задачі та домагатися здійснення наміченого, а це у свою чергу, неможливе без активного самовдосконалення. Вивчення досвіду самовиховання військовослужбовців строкової служби Прикордонних військ України дозволяє зробити висновок про необхідність виділення такої умови самовиховання як планомірної, систематичної і цілеспрямованої роботи над собою.

Самовиховання потребує кваліфікованого керування і корегування. При відсутності керівництва військовослужбовці строкової служби не знатимуть прикладів практики застосування правових норм, часто помилково сприйматимуть матеріал внаслідок отримання правових знань з ненадійних джерел, керуватимуться застарілими нормативними актами, які втратили силу. Більше того, в сучасних умовах реформування і всього, що відбувається у зв'язку з цим, людині дуже важко побачити контури майбутнього, знайти місце та з'ясувати власне призначення, віднайти оптимальні засоби для розв'язання конфліктних ситуацій, визначити шляхи саморозвитку та безпеки².

Правовому самовихованню властивий об'єкт, предмет і засоби досягнення намічених цілей. Об'єкт самостійної роботи в даному випадку можна розділити на дві групи:

1. правова свідомість і правова культура воїна (засвоєння з метою їх підвищення положень найважливіших нормативних документів, поповнення запасу правових знань, вироблення, навичок правомірної поведінки, розвиток правової активності);
  2. індивідуальна правосвідомість (розвиток її шляхом вивчення нормативних актів, популярних брошур, статей, консультацій, що публікуються в газетах і часописах, статистичних даних, конкретних правових норм, які мають значення для конкретної особи).
- Предмет – власні якості військовослужбовця строкової служби ПВУ, самостійна робота якого прямо або побічно направляється і корегується правовиховним процесом ззовні. Ціль зовнішньої дії - підняти правову свідомість і правову культуру військовослужбовця до такого рівня, коли процес роботи над собою стане внутрішньою потребою і буде продовжуватися без побічного втручання.

Воїни-прикордонники високо оцінюють роль правового самовиховання в підвищенні власної правової культури і бажають займатися ним.

Психологами доведено, що знання, навички й уміння – результат відображувальних і регуляторних процесів у психіці людини, форми відображення цих процесів. Отже, вони можуть закріпитися у свідомості людини тільки в результаті його власних зусиль. Якщо ж пізнавальна активність відсутня, якщо немає практичної діяльності людини, то ніякі, в тому числі і правові знання, переконання, навички правомірної поведінки в неї не сформуються, вона не буде мати належного рівня правової культури. Тим, хто займається правовим самовихованням, важливо знати, яку велику самостійну роботу з вивчення державно-правових явищ проробили видатні політичні і державні діячі. Наприклад, Т.Г.Шевченко, не отримавши вищої освіти, систематичною, напруженою роботою зміг опанувати великими знаннями з історії, філософії, природних наук і мистецтва. Звертаючись до свідомості українського народу, Т.Г.Шевченко полум'яно закликав не займатися самообманом, ринутися до самовдосконалення, самовиховання³.

Література

1. Столяренко А.М. Юридическая педагогика. Курс лекцій. – М.: Асоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ" Издательство "ЭКМОС", 2000.
 2. Нижник Н.Р., Ситник Т.П., Білоус В.Г. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник / За заг. ред. П.В.Мельника, Н.Р.Нижник. – Ірпінь, 2000.
 3. Суходольський Г.В. Основы математической статистики для психологов. – Ленинград: ЛГУ, 1972.

¹ Столяренко А.М. Юридическая педагогика. Курс лекцій. – М.: Асоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ" Издательство "ЭКМОС", 2000. – С. 293.
² Нижник Н.Р., Ситник Т.П., Білоус В.Г. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник / За заг. ред. П.В.Мельника, Н.Р.Нижник.- Ірпінь, 2000. – С.206.
³ Суходольський Г.В. Основы математической статистики для психологов. – Ленинград. ЛГУ. 1972. – С.272.